

1/11/2022

נושאונט מס' 63

דבר העורך

שלום לכם,

לפני כשבועיים הסתיימה בעיר ליברץ שבצ'כיה תערוכת בולים אירופית. את התמטיקה הישראלית ייצגו הפעם שלושה מציגים: חברנו **מנחם לדור**, אשר היה גם הקומיסר הישראלי לתערוכה, קיבל מדליה מוזהבת עם ציון 84 נקודות עבור האוסף שלו על שירותים חשאיים. כותב שורות אלה זכה במדליית זהב (93 נקודות) ופרס מיוחד בעבור הטיפול בנושא. בשני המקרים מדובר בירידה קלה (נקודה ושתי נקודות, בהתאמה) ביחס לציונים שתצוגות אלה קיבלו בתערוכות עולמיות חודשים ספורים קודם לכן.

יושב ראש איל"ת, **יצחק ברק**, זכה להישג מרשים: האוסף שלו על ראשית התעופה ודואר האוויר זכה במדליית זהב עם 90 נקודות. איציק זכה בעבר כמה פעמים במדליית זהב בתערוכות לאומיות, אך בזירה הבין-לאומית הוא "נתקע" ברמת ניקוד של 87-88 נקודות. זו הפעם הראשונה שהוא זוכה במדליית זהב בתערוכה אירופית, ואנו שולחים לו את ברכותינו בשם החברים כולם.

לפני כחודשיים הלך לעולמו **צביקה אלוני**, מהבולטים שבקהילת הבולאים בישראל. צביקה היה מומחה בתולדות הדואר, עם דגש על בולאות ארץ הקודש. רק בשנה שעברה הוא פרסם (יחד עם **יוסי חכמי**) ספר מקיף על הדואר התורכי בארץ. אחד המאמרים בגיליון זה מוקדש לזכרו.

ביום שלישי ה-20 בדצמבר יתקיים יום הבולאות המסורתי במלון רנסנס בתל אביב. ההשתתפות בכנס דורשת הרשמה מוקדמת, ואנו קוראים לכל חברינו להקדים ולהירשם. כמי שאחראי על תוכנית הכנס אני יכול להעיד (באופן אובייקטיבי, כמובן) שצפויות כמה הרצאות מרתקות, כולל בתחום התמטי. אנא פנו בהקדם להתאחדות בולאי ישראל בכתובת istamp@netvision.net.il או בטלפון 03-6295547.

שלכם,
יורם

תוויות הביול של ישראל – חלק שני אלון כהן

בחלקו הראשון של מאמר זה הצגנו את תוויות הביול שהיו בשימוש בישראל בין השנים 1988 ל-1999. תוויות אלה הופקו ממכונות מתוצרת "פרמה" ו"קלוסנדורף", והן (בעיקר האחרונות) נקלטו היטב בארץ. אלא שבשנת 1998 פשטה חברת קלוסנדורף העולמית את הרגל, ובינואר 1999 נפסק השימוש במכונות שלה בארץ. לאחר "תקופת יובש" של כמה שנים התחדש השימוש בתוויות ביול בישראל בשנת 2004, והפעם מדובר בתוויות של חברת "סימה".

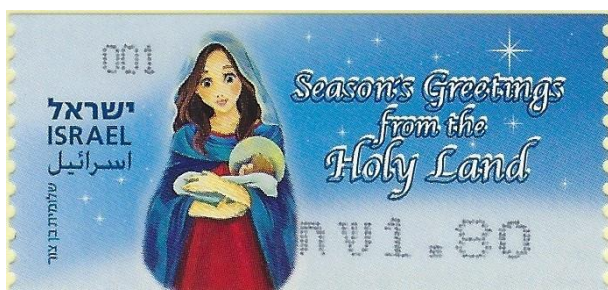
תוויות סימה

מכונות מטיפוס "סימה 2050" נכנסו לשימוש בארץ ב-19 בפברואר 2004, ושימשו את הקהל הישראלי במשך למעלה מעשר שנים. בשנת 2015 הופסק השימוש בהן בשל קשיי תחזוקה. בניגוד לקודמותיהן, תוויות סימה הופקו רק ב-8 (ובשלב מאוחר יותר – 6) ערכים קבועים מראש, ולא ניתן היה להנפיק אותן בכל ערך נקוב.

תוויות סימה הראשונה, משנת 2004

תוויות הביול מתוצרת סימה היו גדולות יותר מקודמותיהן, ומותאמות יותר להכיל תוכן תמטי. השירות הבולאי הבין, שציבור האספנים מחבב את תוויות הביול, וכך מגוון העיצובים השונים היה גדול יותר מאשר בתקופת תוויות הקלוסנדורף. מצד שני, מספר המכונות אשר הוצבו בסניפי הדואר היה נמוך יותר מבעבר.

תווית סימה לכבוד חג המולד, 2014

אילו תוויות הופקו? ראשית היו תוויות "מן המניין", כמו זו אשר הוצגה לעיל. עיצובים אחרים לתוויות מן המניין ובהן סמל חברת הדואר, נכנסו לשימוש בשנים מאוחרות יותר. בנוסף, השירות הבולאי חידש את המסורת של הנפקת תוויות ביול חדשה מידי שנה לציון חג המולד. התוויות המוצגות כאן היא משנת 2014, והקורא יכול להתרשם עד כמה רמת ההדפסה והשקעה בעיצוב התוויות השתפרו מאז ימי תוויות הקלוסנדורף.

מסורת אחרת שחודשה היא הנפקת תוויות חדשה לכבוד תערוכת בולים, ומכירתה רק בסניף הדואר שפעל בתערוכה (וכן למנויי השירות הבולאי). תוויות סימה כאלה הונפקו בשנים 2004, 2006, 2008, 2010 ו-2013. תוויות מיוחדות הונפקו בשנת 2005 לכבוד הרמב"ם ולציון 60 שנה לניצחון על גרמניה הנאצית. כן הונפקו מספר תוויות לכבוד ערים בישראל (רחובות, אשדוד ואילת), אשר גם הן נמכרו רק בעיר נשוא התווית.

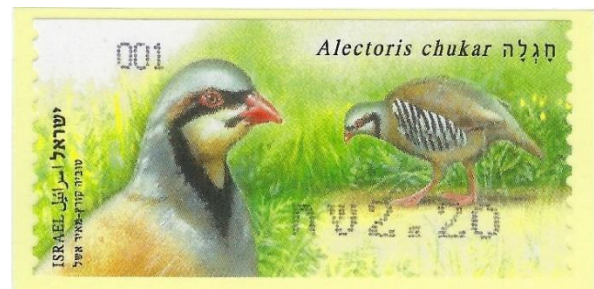
איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בשנת 2009 החל השירות הבולאי להנפיק מידי שנה סדרה חדשה של חמש תוויות ביול, אשר הונפקו במועדים שונים לאורך השנה – תווית אחת בכל אחד מחמשת מועדי ההנפקה של השירות הבולאי. הנושאים שנבחרו היו מעולם החי והצומח, כגון "ציפורי טרף", "פרחים בסכנת הכחדה", או "בעלי חיים ימיים בסכנת הכחדה". גם מבנה הסדרה שמר על אחידות: התווית הראשונה הוקדשה לסדרה בכללה, ואילו ארבע האחרות הוקדשו כל אחת לבעל חיים או לפרח בודד. ברור, שסדרות אלה מיועדות בעיקר לאספנים התמטיים בארץ ובעולם.

תווית סימה לכבוד העיר אשדוד, 2007.
התווית נמכרה רק במכונה באשדוד,
וכן למנויי השירות הבולאי

הנה דוגמא אחת מעניינת במיוחד מתוך הסדרה שהונפקה בשנת 2015, ואשר הוקדשה למשפחת הפסיוניים. התווית הנראית למטה מימין הונפקה ב-14 באפריל 2015, והיא מראה חוגלה. לצידה בצד שמאל נראית תווית דומה למדי, המראה שלב לא סופי בתהליך העיצוב של התווית. ההבדל העיקרי הוא, שבנוסח הסופי הוגדל השטח הלבן בפניה השמאלית העליונה, בו מודפס מספר המכונה. הרקע הלבן הוא גם מעט גדול יותר בפניה הימנית העליונה, במקום בו מופיע הכיתוב המזהה את בעל החיים (גם גודל הכיתוב הוגדל במקביל). בנוסף, הרקע בפניה הימנית התחתונה, בו נדפס הערך הנקוב, הוא בהיר יותר, כדי שיהיה קל יותר לראות את הערך המודפס. כמובן שהתווית בעיצוב הבלתי סופי היא קשה מאוד להשגה, ויכולה לפאר כל אוסף או תצוגה תמטיים.

תווית ביול "סימה" משנת 2015, המראה חוגלה.
בצד ימין: התווית כפי שהונפקה. בצד שמאל: שלב בתהליך העיצוב של התווית, אשר הרקע בו כהה יותר.

ואם התווית הלא-סופית היא פריט נדיר, מה תגידו על הפריט הבא? הסברנו כבר בחלקו הראשון של מאמר זה, שהתוויות מוזנות למכונה בצורת רצועה, אך קודם לכן הן מודפסות על גבי גיליונות שלמים, אשר בשלב שני נחתכים לרצועות. בעמוד הבא מוצג גיליון שלם בפורמט של 3 X 9 של תוויות החוגלה בעיצוב הלא-סופי שלה. פריט זה הוא בעל נדירות כפולה, הן בשל העובדה שמדובר בגיליון, והן משום שזו אינה התווית הסופית. לדעתי, כל אספן תמטי בנושא עופות ישמח להחזיק פריט כזה, אך לצרכי תצוגה נראה לי כי עדיפה התווית הבודדת, שאינה גוזלת מקום כה רב בדף התצוגה.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

קשה מאוד למצוא שימוש מסחרי בתוויות ביול מסוג "סימה" (וכן מתוויות "ענבר" אותן נראה להלן), וזאת בשל המספר הנמוך יחסית של מכונות, אשר נפרסו בסניפי הדואר השונים ברחבי הארץ. המעטפה הבאה מראה שימוש בשתי תוויות סימה "מן המניין" על גבי גלוית ביול חסר. הדואר נהג לשלוח גלויות כאלו לגביית דמי דואר בשיעור כפל הביול החסר. במכונת סימה לא היה המשתמש, כאמור, לקבוע ערך כרצונו, ולכן לא ניתן היה להנפיק תווית בערך נקוב של 3 ₪. מסיבה זו עשה כאן השולח שימוש בשתי תוויות ממכונת הביול אשר מספרה 008 (נתניה).

שימוש בתווית ביול "סימה" לגביית דמי דואר

והנה דוגמא נוספת, נדירה אף היא: לפנינו שימוש מסחרי בתווית מסדרת עופות טורפים משנת 2009. זוהי התווית הראשונה בסדרה, אשר אינה מראה ציפור טרף ספציפית, אלא מתייחסת לסדרה בכללותה. השימוש כאן הוא על גבי מכתב שנשלח בחודש יולי 2009 מהעיר נצרת. עצם השימוש בתווית כזו על דבי מכתב מסחרי הוא, כאמור, נדיר, אלא שלפריט המוצג כאן יש חריגות נוספת: מסיבה לא ברורה השימוש בתווית היה באמצעות הדפסת הערך על ידי פקיד הדואר על גבי התווית, משל היה מדובר בתווית מאו"ר ולא בתווית ביול.

לדעתי כדאי לאספנים תמטיים לנסות ולאתר שימוש מסחרי בתוויות ביול השייכות לנושא שלהם, ולהעדיף פריטים כאלה על גבי התוויות "נטו". אמנם ספק אם שופט בתערוכת בולים יידע להעריך את מידת הקושי הכרוכה בהשגת פריט כזה, אך לטעמי יש ערך רב לתווית אשר "מימשה את ייעודה" הדוארי.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

תוויות ענבר

התוויות הנמצאות בשימוש בארץ מאז שנת 2015 הן מסוג "ענבר". בארץ כולה נפרשו שבע מכונות בערים שונות, כאשר אחת נוספת נמצאת במשרדי השירות הבולאי. מכונות הענבר עושות שימוש ברצועות של 2,500 תוויות, כפי שניתן ללמוד מהתמונה של קצה בגליל הנראית בצד שמאל.

החלפת סוג המכונות הנמצאות בשימוש לא הייתה כרוכה בשינוי במדיניות ההנפקה של השירות הבולאי. המסורת של תוויות מיוחדות לחג המולד נותרה בעינה, וכן הונפקו תוויות מיוחדות לתערוכות הבולים בירושלים בשנים 2016 ו-2018.

השירות הבולאי גם המשיך להנפיק סדרות שנתיות של תוויות, אך הנושאים בעידן תוויות הענבר היו מגוונים יותר. כך הונפקו סדרות בנושא "זהירות בדרכים" (2017), "רכבות בישראל" (2018) ו"ארגוני חירום והצלה" (2021). מלבד השינויים בבחירת הנושאים גם היקף הסדרות המונפקות גדל ל-6 תוויות החל משנת 2018, ול-9 החל משנת 2020. במקביל אנו רואים ירידה מובהקת בשימוש של תוויות הביול על מעטפות מסחריות.

הערות לסיכום

תוויות הביול מהוות חלק בלתי נפרד מהנפקות הבולים של השירות הבולאי, ובצדק הן מופיעות באתר האינטרנט של התאחדות בולאי ישראל במסגרת קטלוג הבולים. אספנים תמטיים יכולים וצריכים לשלב תוויות אלה באוספיהם.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מלבד הכללת פריטים אלה באוסף, האספן המעמיק יותר יכול לציין פיסות מידע אודות התווית בדברי ההסבר שלו. כך רצוי לציין את סוג המכונה ואת המיקום שלה (אותו ניתן לקבוע על פי המספר המזהה שלה), וכן להסביר לאיזה שימוש דוארי נועד הערך המודפס על התווית. אני גם ממליץ לאספנים תמטיים לנסות ולכלול באוסף שלהם פריטים קשים יותר להשגה, ובפרט שימוש דוארי מסחרי בתוויות הביול הרלוונטיות לתחום האיסוף שלהם.

בנוסף לכל אלה יש תמיד לחפש פריטים מעניינים ונדירים, בפרט אם נודע להם ערך מוסף מבחינה תמטית, כמו בדוגמא הבאה: לפנינו תווית ענבר משנת 2015 (היא השנה שבמהלכה חל המעבר מתוויות "סימה" ל"ענבר") המראה את הקורא המדברי. תווית זו היא חלק מסדרת הפסיונים, אשר חלקה הופץ במכונות סימה (ראה לעיל). התווית הנראית להלן בצד ימין היא שונה מהעיצוב הסופי, הנראה בצד שמאל (תווית "בלנקו", ללא מספר מכונה וערך נקוב). להשלמת התמונה אני מציג גם תווית כפי שהונפקה מהמכונה, עם ערך נקוב ומספר מכונה (1 – המכונה הנמצאת בשירות הבולאי).

כדי לפנות מקום להדפסת הערך הנקוב ומספר המכונה נדחף הקורא בצד ימין למטה, ושיח הפרחים האדום בצד ימין "נגזם". מאחר והקורא ניזון, בין השאר, מעלים יכול אספן של נושא הציפורים להשתמש בפריטים אלה בליווי כיתוב המציע כי הקורא "אכל" את שיח הפרחים. כמובן שפריטים כאלה יכולים להשתלב גם באוסף בנושא פרחים. שלוש התוויות ביחד מהוות מיני מחקר בולאי.

עיקר תחומי האיסוף של אלון כהן הם בתולדות הדואר של מדינת ישראל, ובפרט "דואר אקספרס" ו"דואר רשמי". כתובתו למשלוח תגובות: 1964alon@walla.co.il

אל תאמין מבלי שיגעת ומצאת

מאמר זה הוא, למעשה, צירוף של שני מאמרים קצרים של שני מחברים שונים. היות ולשני הסיפורים יש מכנה משותף חיברנו אותם לכדי מאמר אחד.

סיפור ראשון – לורנס פִּיֶּשֶׁר

בזמן האחרון אני מנסה לבנות עמוד תצוגה על ההתעוררות הלאומית באירופה של המאה ה-19, אשר לה הייתה השפעה על אבות הציונות. דוגמא אחת לאירועים המטלטלים שהתחוללות באירופה היא ממלכת לומברדיה-ונציה. בשנת 1815 התכנס קונגרס וינה, אשר נועד לעצב את מפת אירופה לאחר הטלטלות שנגרמו מאז המהפכה הצרפתית ובימי **נפוליאון**. הקונגרס קבע, כי הממלכה תיכלל בשטחה של האימפריה האוסטרית. בשנת 1859 הובסה אוסטריה על ידי ממלכת סרדיניה וצרפת במלחמת העצמאות האיטלקית השנייה, ונאלצה למסור את לומברדיה לידי הקיסר הצרפתי **נפוליאון השלישי**. צרפת, מצידה, העבירה את השטח בו היא זכתה זה עתה לממלכת סרדיניה, ובכך החל למעשה איחוד איטליה. לשם שלימות התמונה ההיסטורית אציין, כי האזור של ונציה נמסר לידי איטליה כעבור שנים ספורות, בתמורה להשתתפותה לצידה של פרוסיה במלחמתה עם אוסטריה.

חזית המכתב מהמכירה של כריסטוף גרטנר

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

כאמור, הנקודה התמטית המעניינת אותי היא מסירת לומברדיה לידי איטליה בשנת 1859. יום אחד צד את עיני פריט במכירה פומבית של חברת גרטנר. הכותרת בקטלוג המכירה הייתה:

מלחמת סרדיניה, 1859: אוסטריה נגד ממלכת איטליה – אובדן ממלכת לומברדיה.
מעניין, אמרתי לעצמי. מלחמת סרדיניה הוא שם אחר למלחמת העצמאות האיטלקית השנייה, כך שכדאי לקרוא בעיון את תיאור הפריט:

23.12.1856, אאוגסבורג – מילאנו, 2 כפול 6 קרויצר בצבע אדום-חום, על מכתב במשקל של עד 1 לות'. באותו זמן לומברדיה הייתה עדיין חלק מאוסטריה, והמכתב נשלח בתוך איחוד הדואר האוסטרו-גרמני. המכתב עבר בשטח שווייץ, והדואר השווייצרי קיבל 3 קרויצר בתמורה. חותמת הגעה של מילאנו מה-27 בדצמבר 1856.

יפה, חשבתי לעצמי. אאוגסבורג היא עיר בבוואריה. לות' היא יחידת משקל שהייתה נהוגה באותה תקופה באוסטריה, והיא שווה ל-17 גרם וחצי. העובדה שלומברדיה הייתה עדיין חלק מאוסטריה היא בדיוק לב העניין מבחינתי. שילמתי 130 יורו עבור הפריט, ולכך נוספו 65 יורו הוצאות נוספות (עמלה, דמי טיפול ומשלוח), וכן 110 ₪ ששילמתי למכס בישראל.

הפריט הגיע לידי, ואז ישבתי לבחון אותו ביתר קפדנות, ומייד התעוררו בי שאלות. הבולים הבווארים הם אכן משנות ה-50 של המאה ה-19, אבל לא מצאתי כל סימן למעבר המכתב דרך שווייץ או לתשלום לדואר השווייצרי בתמורה לכך. ואז שמתי לב, שהשנה בחותמת היא 1866 ולא 1856 כפי שנכתב בקטלוג המכירה! ב-1866 לומברדיה כבר הייתה חלק מאיטליה, ולמכתב אין שום קשר למלחמת סרדיניה שהסתיימה שבע שנים קודם לכן.

לפנינו מקרה קלאסי של תיאור פריט שגוי בקטלוג המכירה הפומבית. פניתי לחברת גרטנר, ולשבחם אציין כי הם מייד עמדו על טעותם ולקחו אחריות על המשגה. כספי הושב לי מייד, בתוספת 10 יורו עבור משלוח הפריט חזרה אליהם. לא נותר לי אלא להודות להם ולמזלי הטוב: אילו הייתי סומך על התיאור בקטלוג המכירה ומעתיק אותו "כמו תוכי" לדף התצוגה היה חולף זמן עד שהייתי מגלה את הטעות. במקרה כזה כבר לא הייתי יכול לקבל את כספי חזרה מבית המכירות, שלא לדבר על הבושה שהייתה מנת חלקי אילו הייתי מציג פריט עם תיאור שגוי.

סיפור שני – יורם לוביאניקר

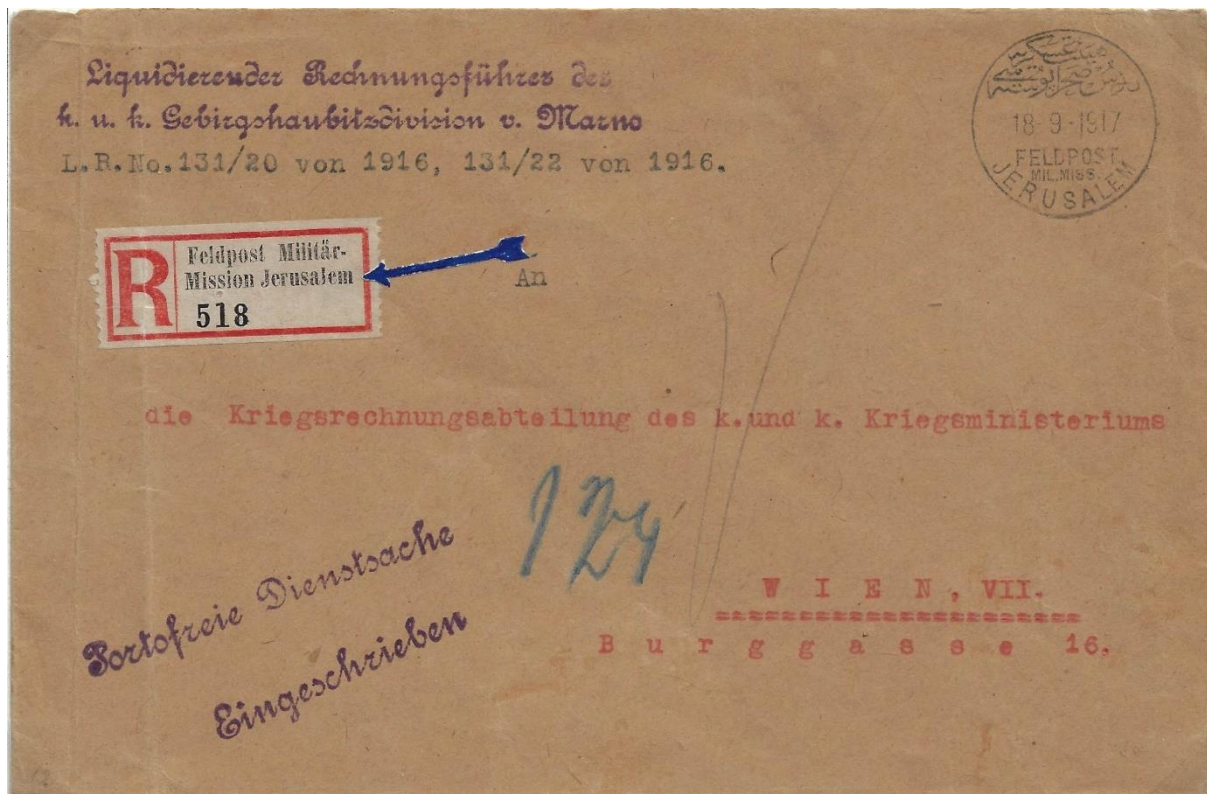
אחד מעמודי התצוגה שלי מוקדש למלחמת העולם הראשונה. העמוד לא מציג את סיפורה המלא של המלחמה, משימה שממילא לא ניתן לבצע בעמוד בודד, אלא נועד להראות כי במלחמה זו השתתף (כמעט) כל העולם. העמוד כולל התייחסות לחזית המערבית באמצעות בול המתאר את קרבות החפירות בוורדן, ואת החזית המזרחית באמצעות גלויה של שבוי מלחמה הונגרי ברוסיה. כדי להראות שבמלחמה השתתפו גם

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

כוחות משאר יבשות תבל אני מראה בול המוקדש לכוחות של אוסטרליה וניו זילנד (המוכרים בקיצור אנזא"ק), וכן מכתב מיחידות צבא הודיות שנלחמו בטנגניקה. רציתי להראות גם קרבות שהתחוללו באסיה, ובמשך שנים עשיתי זאת באמצעות גלויה של הדואר הצבאי הגרמני בפלשתינה.

לפני כשנתיים ניתנה לי הזדמנות להחליף את הפריט הזה בפריט טוב יותר ונדיר יותר. במכירה פומבית בארצות הברית הוצע מכתב ששלח השלם הראשי של חטיבת התותחנים האוסטרית למחלקת הכספים במשרד המלחמה בווינה ב-18 בספטמבר 1917. המכתב נשלח בדואר רשום באמצעות הדואר הצבאי של חיל המשלוח הגרמני, והוא נושא תווית רישום של "דואר שדה צבאי ירושלים".

בתיאור הפריט בקטלוג המכירה נכתב, כי ידועים רק שני מכתבים רשומים עם תווית הרישום הזו, המציינת מפורשות את ירושלים. הקטלוג אף ציין, כי הפריט השני הוא במצב ירוד. אני חייב להודות שמידת נדירות זו הכריעה אצלי את הכף, ורכשתי את הפריט במחיר נאה למדי (עבור המוכר). שמח וטוב לב צירפתי את המעטפה הזו לדף התצוגה, תוך שאני מעתיק מילה במילה את הצהרת הנדירות של בית המכירות.

כעבור מספר חודשים נתקלתי באקראי בצילום של פריט דומה באיכות טובה למדי. הייתכן כי מדובר במכתב שלישי עם תווית הרישום הנדירה הזו? ואולי קיימים מכתבים נוספים? לא רציתי להציג את הפריט הזה לפני שאוודא, שהתיאור הבולאי שלו הוא אכן מדויק, וכך החלטתי לעשות את מה שהייתי כנראה צריך לעשות עוד לפני שקניתי את הפריט – להתייעץ במומחה. שלחתי אימייל ל**צביקה אלוני**, הצגתי בפניו את הסיפור במלואו וביקשתי את חוות דעתו.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

לא עברו אלא דקות ספורות מרגע ששלחתי את ההודעה, והנה מצלצל הטלפון. קולו המיוחד במינו של צביקה נשמע מהצד השני, והוא נוזף בי במילים אלה: "נו, באמת, יורם! אתה עוד לא יודע שאי אפשר להאמין לתיאור של בתי מכירות בלי לבדוק?"

וכמומחה אמיתי המשיך צביקה ומנה עוד מספר מכתבים דומים המצויים באוספים שונים (תוך שהוא מציין את האוספים הספציפיים בהם מדובר). בספירה משותפת הגענו לשישה עותקים, ובהם זה המצוי בידי. מטעמי זהירות צביקה הציע לי לציין בדף התצוגה, כי ידועים פחות מעשרה מכתבים כאלה.

צביקה אלוני ז"ל

אם כן, מדובר בפריט נדיר (וצביקה גם טען שהמחיר ששילמתי הוא הגיוני ותואם למצב השוק הבולאי), אבל עדיין יש לקח מהסיפור הזה: אין להאמין בעיניים עצומות לדברי בתי המכירות. לפני שמציגים פריט נדיר יש להתייעץ עם מומחים, כדי להעריך באופן אובייקטיבי יותר את הצהרת הנדירות.

במהלך כתיבת מאמר זה הלך צביקה אלוני לעולמו. תנצב"ה.